

ЦЕНЗУРА ВЪРХУ МЕДИИТЕ И ЦЕНЗУРА ЧРЕЗ МЕДИИТЕ

Човек утвърждава присъствие в света посредством общуване с другите. Тази дейност се осъществява с помощта на комуникацията. Чрез нея човек осъществява връзките си с другите и света. Тя е механизмът, чрез който се разгръща културата като общо усилие за един или друг социален субект.

Няма човешко съществуване без комуникация. Комуникацията съществува между индивиди, поколения, между културни общности.

Културата е тази, която се проявява и развива като специфично средство за съхраняване, стимулиране и развитие на връзката между хората като хора. Тя ни кара да се нуждаем постоянно един от друг и в този смисъл нейното въздействие има интегриращ ефект върху отделните индивиди.

Всяка комуникация цели някакво хорско множество и в този смисъл е заредена с масовост. Акцент на масовостта е схващането, че духовните ценности в средствата за масова комуникация започват и се осъществяват без да се адресират поименно. Те са безлични анонимно предназначени. Посланията се отправят към една аморфна съвкупност от читатели, слушатели, зрителите.

Масово комуникационните процеси отразяват текущата социална динамика и в това свое качество са комуникационното лице на социума във всеки един момент от неговото съществуване.

Преди време социолозите в свои проучвания към Българската национална телевизия и Българското национално радио, изтъкнаха обстоятелството, че почти никой от телевизионните зрители не разказва на близките си видяното, чутото предишната вечер [2].

Информационните връзки в обществото с помощта на средствата за масова комуникация винаги са били въпрос на баланс между две традиционно противостоящи си, но не непременно противоборстващи, страни: управляващи и управлявани, държава и поданици, политици и избиратели,

елит и маса, богати и бедни и т.н. Присъствието на медиите в това отношение прави баланса деликатен, а самите тях превръща в основен фактор на въпросната информационна връзка. Медиите или я улесняват, с което я правят важна и полезна за двете страни, или я дебалансира в интерес само на едната, обикновено само на първата страна: управляващите, държавата, политическия елит и т.н.

Коя от тези алтернативи избират за свой приоритет и ориентир медиите, зависи от типа обществено устройство, от степента на развитие на цивилизационния процес и на демокрацията в дадена страна. Това са все фактори, благодарение на които, на медиите е предоставена възможност да поддържат информационно равновесие в обществото, да третират равнопоставено двете страни на социалните отношения. Затова и състоянието на такива феномени на демокрацията като плурализма, зачитането на гражданските и човешките права, свободата на словото, и мненията на гражданите могат да се видят в смет вид в положението на медиите в обществото, в съотношението „държава (управляващи)—медии“, в степента на тяхната свобода и независимост от държавата, съответно в степента на контрола върху медиите от страна на държавата и на онези, които я управляват. Именно вътре в тези граници: „свобода — контрол върху медиите“ следва да се определя онова специфично състояние на връзката „държава — граждани — медии“, което наричат цензура. В тази „тричленка“ елементът „медии“ не е поставен в центъра, защото цензурата е отношение на държавата преди всичко към гражданите и едва след това към медиите.

Ясно е, че медиите винаги са зависими от публиката, която може, но не е длъжна да ги използва, от собствениците им, от икономическите условия, от правните норми, от професионалното обкръжение и др. Освен това може да има медии, свободни в едно, но зависими в друго отношение.

Степента, в която са свободни и независими медиите е в тясна връзка с обществената, политическата, идеологическата, пазарната, *регулаторна околна среда на медиите*, във връзка с това кой и как им *позволява*: да съществуват, да печелят, да информират, да развличат, да

убеждават, да развърщават и т.н. По принцип съотношението „свобода — контрол върху медиите“ зависи от някои по константни положения, които важат и могат да се прилагат при положение, че е налице съгласие по това, че конституционното положение за свобода на словото е абсолютистско и че неограничена свобода на словото и на журналистиката няма.

Свободата на словото и ограничаването ѝ безспорно са свързани с особеностите на националния манталитет и националната традиция.

Степента на правителствен контрол върху медиите зависи от типа управленска връзка между държавата и гражданите. От този тип се определя и характерът на цензурната регулация на медиите от страна на държавата.

Медиите управляват обществото, когато имат възможността и свободата да бъдат коректив на властта, коректив на управленските решения в името на интересите на гражданите. Става дума за такова общество, в което медиите и журналистиката се проявяват като относително самостоятелна четвърта власт, паралелна на останалите три власти: изпълнителна, законодателна, съдебна.

Общества, в които държавното управление се владее и прилага в името на частни, групови и партийни цели, различни от тези на обществото, като цяло са недемократични. Тука регулацията на медиите се осъществява чрез текущ, непрекъснат и оперативен надзорен контрол. Става дума за общества с нестабилни обществено-политически устройства, общества „в преход“. Цензурата в такава атмосфера съществува в неустановен вид на документи и представлява непрекъснато променящи се забрани. Това отнема възможността на медии и журналисти за спокойна и общополезна дейност, поставя ги в пълна зависимост и подчиненост на частно-партийни цели, каквито обикновено ръководят подобна държава. Цензурата в такива общества е политизирана или пък става политизиране на класическите цензурни институции и механизми.

Колкото по-голяма е необходимостта от хомогенност на социалната структура, толкова повече намалява свободата на словото и се увеличават ограниченията за медиите. Обратно: колкото по-хетерогенно е едно обще-

ство, толкова повече свобода на словото то толерира. Колкото по-развито е обществото, толкова по-неуловим, фин и дискретен е контролът, който се упражнява върху изказа.

Степента на свобода на словото или на цензурата върху него има един измерител: доколко различните социални групи с техните разнородни икономически, културни, политически и т. н. интереси получават възможност за публичен изказ чрез медиите. Но преди да се говори за това каква медиа-структура се стреми да изгради дадена власт, важно е да се знае, че властта преди всичко се стреми да моделира самата социална структура. Хомогенната социална структура, например, която предполага включване на индивида в обща за социалното цяло програма, висока степен на неговата социализираност, оттам — социална интеграция и социална еднородност, е необходима или в зависимост от обстоятелствата, например при война, валутен борд и др., когато социалните различия могат да бъдат вредни за общата кауза, или в зависимост от политическите доктрини, които управляват дадено общество.

В принципа за свобода на словото и медиите се съдържа и принципът за защита правата на малцинството пред волята, диктата, тиранията на мнозинството.

Истински свободно е онова общество, което дава възможност за изказ на особените, нетрадиционните, специфичните, малцинствените мнения.

Сега в България функционират две форми на собственост върху медиите: държавна и частна. От гледна точка на политиката, на борбата между различните страни в политиката за държавната власт, може да се направи друго разграничение на медиите: надпартийни и партийни, независими и ангажирани медии. Явиха се и хора с много пари, които направиха нови частни медии — вестници, радиа и телевизии. Преструктурирането на собствеността даде възможност да се появят различни по партийна разцветка, а също така без партийна разцветка, независими медии, които заработиха редом с държавните.

Държавните медии — националното радио, националната телевизия имат предназначението да дават изказ на всички групи, сили, партии,

индивиди и т.н. в обществото.

От тази гледна точка те трябва да бъдат пазени от страна на държавата, а и сами себе си да пазят от обсебване — от тези, които са на власт, или от тези, които задкулисно управляват държавата. Просто не би трябвало да има нещо по-плюралистично от една държавна медия.

Да вземем, например, частните медии, които вече могат да варират свободно. Те могат да бъдат партийно ангажирани, защото икономическото обвързване със собственика може да ги обвързва и с политическите му идеи и съответните му партийни ангажименти; могат да бъдат и независими, какъвто именно вариант си избраха българските частни медии [2, с.250-285].

На съдържателно равнище обаче, частните медии и преди всичко вестниците, се сринаха до такова еднообразие, което напомня сивотата и монотонността.

Но така или иначе, проблемът на медиите, включително и проблемът за тяхната независимост от натиск и диктат (цензура), е в това, че властта гледа на тях като на средство за социално управление, а не като на информационен фактор в живота на обществото, като на фактор, който задоволява една от най-важните потребности на човека.

В заключение може да се каже:

- 1) въпросът за цензурата трябва да бъде съотнесен с въпроса за свободата на словото и неговото гарантиране или ограниченост;
- 2) актуалността и значимостта на въпроса за медиите са обусловени от средата в която се срещаме, от комуникациите и културната среда;
- 3) формите, средствата и методите за медийна комуникация се променят постоянно, но оценката на ситуацията, като се започне от техническите открития и се стигне до различните сфери на културата...
- 4) медийното изкуство е с по-голямо влияние върху масите от всяко друго изкуство;
- 5) не трябва да бъдем подвластни на специфичното за епохата ни голямо духовно влияние като на някаква неразумна първична сила;
- 6) въпрос на духовността и ценността на нацията е на какво ниво

медийна култура можем да се възпитаваме;

Може да се каже, че имаме нужда от кодекс на поведението, от програма за действие, от методологичен съвет, от исторически преглед. Всичко това естествено е полезно за онези, които живеят пълноценно в модерния свят на медиите и са осведомени не на средношколско ниво в теорията и практиката на тази все по-важна област.

Ако установеното общество управлява цялата нормална комуникация, като я потвърждава или анулира според социалните изисквания, тогава ценностите, които са чужди на тези изисквания вероятно нямат друга среда за комуникация, освен необичайната среда на художествената измислица. Естетическото измерение все още съхранява свобода на изразяването, която дава възможност на „писателя“ и на „художника“ да наричат хората и нещата с техните имена — да дават име на онова, което другояче няма име.

Литература

1. *Деянов, П. Комуникацията — семиотичен, психологически и синейдетичен прочит, С., 1998*
2. *Балканмедиа, Българско медиазнание, т. II, 1998*
3. *Христов, С., Основи на управлението, ИУ-Варна, 1997*